

การประกอบการเพื่อสังคม: กรณีศึกษายิมส์คาเฟ่ ร้านกาแฟเพื่อสร้างโอกาส ในการทำงานให้กับคนพิการ

Social entrepreneurship: A case study of Yimsoo Café, a coffee shop to
create job opportunities for persons with disabilities

วิทยา นามเสาร์^{1*} และ จิระพงศ์ เรืองกุล²
Vittaya Namsao^{1*} and Jirapong Ruanggoon²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการประกอบการเพื่อสังคมของร้านยิมส์คาเฟ่ในการสร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ก่อตั้งร้าน การสัมภาษณ์กลุ่มพนักงานร้าน จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบความแม่นยำและน่าเชื่อถือของผลการวิจัยด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ร้านยิมส์คาเฟ่มีพันธกิจทางสังคมที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาให้กับคนพิการ โดยการจ้างคนพิการเข้ามาทำงาน เพิ่มโอกาสการทำงานให้กับคนพิการผ่านการฝึกอาชีพ และสร้างคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการ การดำเนินการเพื่อให้บรรลุพันธกิจทางสังคมนี้ได้ใช้นวัตกรรมทางสังคมด้วยการทำให้ร้านยิมส์คาเฟ่กลายเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพให้กับคนพิการ และเป็นร้านกาแฟเพื่อมุ่งเฉพาะการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องการหลุดพ้นมายาคติทางสังคมที่มีต่อคนพิการ การขับเคลื่อนสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และการก้าวสู่สังคมเพื่อคนทั้งมวล การดำเนินงานของร้านยิมส์คาเฟ่อาศัยผู้ประกอบการที่มีพลังความมุ่งมั่น มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงจริยธรรม มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนพิการ และเป็นผู้ที่ต้องการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างคามยุติธรรมทางสังคม โดยเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของร้านยิมส์คาเฟ่คือ ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ และเครือข่ายที่จะสนับสนุนการประกอบการเพื่อสังคม

คำสำคัญ: การประกอบการเพื่อสังคม วิสาหกิจเพื่อสังคม คนพิการ

Abstract

The objective of this research was to explain the social entrepreneurship of Yimsoo Cafe to create job opportunities for persons with disabilities. Qualitative research, case study approach was used in this research. Data were gathered through in-depth interview with the founder of the coffee shop and group interview with 6 employees

¹ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์พระนครศรีอยุธยา วาสุกรี

¹ Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Wasukri Campus

² คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

² Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

* Corresponding author. E-mail: Namsao.hangseng@gmail.com

using a semi-structured interview form. Non-participatory observation and document study were also used for additional data collection. Data was analyzed by content analysis. Triangulations were used to verify the accuracy and reliability of the research results. The results were found that Yimsoo Café has a clear social mission to solve the problems of persons with disabilities; by hiring persons with disabilities to work, increasing job opportunities for persons with disabilities through vocational training, and creating persons with disabilities to become entrepreneurs. The social mission relies on social innovation by transforming the coffee shop as a professional training school, and cultivating new entrepreneurs. Yimsoo Café focuses on social changes by; breaking the social myths towards persons with disabilities, driving a society that “no one left behind”, and moving towards being an inclusive society. Operations of Yimsoo Cafe are based on social entrepreneurs who have passion, ethical transformational leadership, understand and empathize persons with disabilities, and demand to open up the social justice. The conditions for the success of Yimsoo Café are business competency and networks to support social entrepreneurship.

Keywords: social entrepreneurship, social enterprise, persons with disabilities

บทนำ

ปัญหาของสังคมมีเป็นจำนวนมาก มีความซับซ้อน และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนทำให้การแก้ปัญหาทางสังคมด้วยหน่วยงานภาครัฐเพียงลำพังนั้นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุม ในปัจจุบันได้มีองค์การรูปแบบใหม่ที่เป็นการผสมผสานระหว่างองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (non-profit) กับองค์กรที่แสวงหากำไร (for-profit) เกิดขึ้น เรียกอองค์กรในลักษณะนี้ว่า องค์กรลูกผสม (hybrid organization) ประกอบการเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่ช่วยแก้ปัญหาสังคม (Wilson, & Post, 2013) Muhammad Yanus ในหนังสือชื่อ “Creating a world without poverty” ได้นำเสนอรูปแบบขององค์กรในลักษณะนี้ว่าธุรกิจสังคม (social business) สะท้อนให้เห็นว่าธุรกิจประเภทนี้จะมุ่งแก้ปัญหาด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อมมากกว่าเป้าหมายในเชิงธุรกิจที่มุ่งเน้นรายได้หรือกำไรเป็นสำคัญ แนวคิดขององค์กรลูกผสมและรูปแบบของธุรกิจสังคมได้แพร่ขยายมากขึ้นทั่วทุกมุมโลกจนเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “วิสาหกิจ

เพื่อสังคม (social enterprise: SE)” (Doherty, Haugh, & Lyon, 2014; Miller, & O'Connor, 2016)

ปัจจุบันวิสาหกิจเพื่อสังคมได้ก่อตั้งขึ้นเป็นจำนวนมาก มีผู้ประกอบการเพื่อสังคม (social entrepreneur) ที่ได้ดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาสังคมในประเด็นต่างๆ ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาของเด็กและเยาวชน และปัญหาของกลุ่มคนชายขอบ เป็นต้น ตัวอย่างการประกอบการเพื่อสังคม เช่น Grameen bank ในประเทศบังคลาเทศ beautiful store ในประเทศเกาหลีใต้ soft landing mattress recycling ในประเทศออสเตรเลีย และโครงการพัฒนาออยตุง โดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในประเทศไทย เป็นต้น วิสาหกิจเพื่อสังคมเหล่านี้ได้ประกอบการจนเกิดความเข้มแข็ง มีความเจริญเติบโตกลายเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม (social change) อย่างไรก็ตาม การประกอบการเพื่อสังคมสำหรับคนพิการนั้น ยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะในประเทศไทย

การประกอบการเพื่อสังคมสำหรับคนพิการที่จัดตั้งขึ้น
 อย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติส่งเสริม
 วิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 นั้นมีอยู่เพียง 6 แห่ง
 (Association for Alternative Sustainable Development,
 2020) นอกจากนี้ ในแง่ขององค์ความรู้ ทฤษฎี หรือ
 การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการเพื่อสังคมยัง
 ถือเป็นเรื่องใหม่ ยังคงมีข้อถกเถียงกันถึงความหมาย
 โมเดลธุรกิจ และจุดเน้นของการประกอบการเพื่อสังคม
 และยังขาดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
 ตลอดจนเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการ
 ประกอบการเพื่อสังคม (Miller, & O'Connor, 2016;
 Smith, McVilly, McGillivray, & Chan, 2018)

คนพิการเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ยังคงประสบ
 ปัญหาในหลายประการ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ
 อนามัย ปัญหาการเข้าถึงบริการสาธารณะเพื่อดำเนิน
 ชีวิตประจำวัน และปัญหาด้านการจ้างงาน เป็นต้น
 ในเรื่องการจ้างงาน ตลาดแรงงานมีการจ้างคนพิการ
 ประมาณ 54 ล้านคน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก
 เมื่อเทียบกับคนพิการที่มีอยู่ทั่วโลก ยังคงมีคนพิการที่
 ต้องการงานและมีความสามารถที่จะทำงานได้
 ประสบปัญหาการว่างงานอีกจำนวนมาก (Vornholt
 et al., 2018) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากโอกาสในการ
 ทำงานของคนพิการนั้นมีจำกัด ความพิการที่ติดตัว
 ถูกตีตราว่าเป็นตราบาป ผู้คนในสังคมยังคงมองว่า
 คนพิการมีความสามารถจำกัด นำไปสู่การเลือก
 ปฏิบัติในการจ้างงาน ปัญหานี้สะท้อนถึงปัญหาหนึ่ง
 ของคนพิการที่ปรากฏให้เห็นอยู่เรื่อยมา (Bonaccio,
 Connelly, Gellatly, Jetha, & Ginis, 2020) ใน
 ประเทศไทย คนพิการประสบปัญหาในเรื่องความ
 ต้องการทางสังคมและการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

โดยเฉพาะในเรื่องของการจ้างงานเช่นเดียวกัน กล่าวคือ
 สังคมไทยยังไม่พร้อมอย่างเต็มที่ที่จะเปิดโอกาส
 ให้คนพิการได้แสดงถึงความสามารถของตน
 ประกอบกับสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน เช่น อาคาร
 สถานที่ สภาพแวดล้อม และบริการสำหรับคนพิการ
 ยังไม่ดีพอจะสร้างสังคมที่เสมอภาคให้กับคนพิการได้
 อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเรื่องของการจ้างงานนั้น
 นายจ้างยังคงต้องการรับคนปกติเข้าทำงานมากกว่า
 คนพิการ ทำให้คนพิการที่มีความรู้ ความชำนาญ
 และมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำงานได้นั้นขาดโอกาส
 ในการมีงานทำ (Chanboon, & Thongyou, 2016)

ปัญหาเกี่ยวกับโอกาสในการทำงานของคนพิการ
 ดังกล่าวนี้นำไปสู่ข้อเรียกร้องในการหามาตรการ
 ช่วยเหลือ หลายประเทศได้ดำเนินการผ่านมาตรการ
 ทางกฎหมาย ดังเช่นประเทศไทยที่ได้มีการประกาศใช้
 พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.
 2534 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ
 ชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ยังผลให้กลุ่มคนพิการได้รับ
 ความสนใจ เปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้ามามีส่วน
 ร่วมในสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การสร้างโอกาส
 ในการจ้างงานให้กับคนพิการด้วยมาตรการทาง
 กฎหมายเพียงอย่างเดียวเดิมนั้นยังไม่เพียงพอที่
 จะแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมของ
 กลุ่มคนพิการได้อย่างสมบูรณ์ แนวทางหนึ่งที่ดี
 เป็นทางออกในเชิงนวัตกรรม (innovative solutions)
 เพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องการจ้างงานของคนพิการ
 คือ การเพิ่มโอกาสในการทำงานของคนพิการ
 โดยขับเคลื่อนผ่านการประกอบการเพื่อสังคม
 (Harris, Renko, & Caldwell, 2014; Smith, McVilly,
 McGillivray, & Chan, 2018)

ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ร้านกาแฟเล็กๆ ที่มีคนพิการ เป็นพนักงานคอยให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม เปิดทำการเมื่อ พ.ศ. 2558 เดิมมี 2 สาขา คือ สาขา ถนนอรุณอมรินทร์ 39 และสาขาภายในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ แต่ในปัจจุบันสาขาภายใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ได้ปิดตัวลง เนื่องจากหมดสัญญาเช่าพื้นที่ ร้านยิ้มสู้คาเฟ่เปิดรับ คนพิการทุกประเภทเข้ามาทำงาน ช่วงที่ผ่านมานั้น ได้จ้างงานคนพิการทางการได้ยิน และคนพิการ ทางการเคลื่อนไหวเข้ามาทำงาน “ยิ้มสู้” คือ ชื่อบทเพลง พระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อมอบกำลังใจให้กับคนพิการ คำว่ายิ้มสู้จึงเป็นสิ่งมงคล ขวัญกำลังใจ และปณิธาน ของคนพิการที่จะต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เอาชนะ ความเชื่อของสังคมส่วนหนึ่งที่มองว่า “คนพิการคือ

ภาระของสังคม ไม่สามารถทำอะไรได้ คอยแต่ความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว” ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ประกอบกร โดยคาดหวังว่าจะเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ ฝึกอาชีพให้กับคนพิการ และทลายกรอบความเชื่อเดิม ที่ว่า คนพิการเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถ ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ จึงเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการประกอบการ เพื่อสังคมในประเทศไทย

ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย การประกอบการเพื่อสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ในการ สร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ โดยตั้งสมมติฐาน ชั่วคราว (working hypothesis) ไว้ว่า “พันธกิจทางสังคม นวัตกรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และบทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมของร้าน ยิ้มสู้คาเฟ่ น่าจะมีความเชื่อมโยงกับการสร้างโอกาส ในการทำงานให้กับคนพิการ” มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดัง (Figure 1)

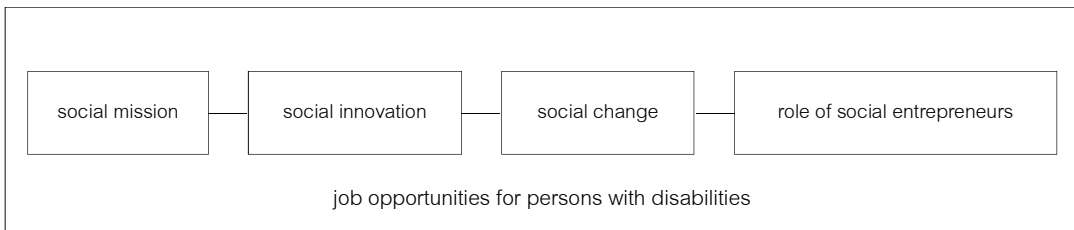

Figure 1 Research framework.

จาก (Figure 1) ต้องการอธิบายการประกอบการ เพื่อสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ในการสร้างโอกาสการทำงาน ให้กับคนพิการ ครอบคลุม 4 มิติ โดยพันธกิจทางสังคม ถือเป็นหัวใจหลักของการประกอบการเพื่อสังคม เป็นการ สร้างคุณค่าหรือแก้ปัญหาสังคมต่างๆ ของสังคม ส่วน นวัตกรรมทางสังคมเปรียบเสมือนกับเครื่องมือที่นำมา ใช้เพื่อสร้างคุณค่าหรือแก้ปัญหา ซึ่งนวัตกรรมไม่จำกัด

แต่เพียงวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ แต่ยังคงครอบคลุมแนวคิด มาตรการ นโยบาย และแนวทางการทำงานใหม่ๆ สำหรับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นจะมุ่งเน้นการทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีกว่า ทั้งนี้ต้องอาศัย บทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมในการขับเคลื่อน การดำเนินงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตาม พันธกิจ สร้างนวัตกรรม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์การสร้างการเปลี่ยนแปลง (transformative paradigm) ที่มีระบบความเชื่อผูกพันหรือเชื่อมโยงอยู่กับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นการเพิ่มขึ้นของความยุติธรรมทางสังคม นำปัญหาเกี่ยวกับโอกาสในการทำงานของคนพิการมาเป็นจุดตั้งต้นเพื่อเรียกร้องให้เกิดการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการส่งเสริมโอกาสการทำงานของคนพิการ การวิจัยมุ่งอธิบายการประกอบการเพื่อสังคมในประเด็นพันธกิจทางสังคม นวัตกรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และบทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคม เชื่อมโยงกับการสร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ เป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ผ่านประสบการณ์และเรื่องราวในรายละเอียดของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้เลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (case study research) เป็นแนวทางการวิจัยที่เหมาะสมกับการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบการเพื่อสังคม ซึ่งยังคงเป็นเรื่องใหม่ ข้อค้นพบที่ได้จากกรณีศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มองค์ความรู้ (knowledge contribution) เกี่ยวกับการประกอบการเพื่อสังคมได้ดี (Miller, & O'Connor, 2016)

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้ก่อตั้งร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ ได้แก่ พนักงานร้านยิ้มสู้คาเฟ่ จำนวน 5 คน แบ่งเป็น พนักงานพิการหูหนวก 2 คน พนักงานพิการทางการเคลื่อนไหว 1 คน และพนักงานปกติ 2 คน กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นพนักงานที่ทำงานกับร้านยิ้มสู้คาเฟ่ไม่น้อยกว่า

6 เดือน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ ตัวผู้วิจัย และแนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเตรียมตัวในส่วน of ความรู้ด้วยการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ ระหว่างการสัมภาษณ์ได้จดบันทึก และบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง นำมาถอดเทปแบบคำต่อคำ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติงานของพนักงานและสภาพแวดล้อมภายในร้านยิ้มสู้คาเฟ่ รวมทั้งได้ศึกษาเอกสารแผ่นพับ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติมเพื่อประกอบการวิจัย โดยได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ให้รหัสข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการลดทอนหรือแยกย่อยข้อมูลให้อยู่ในรูปของแนวคิดหรือสาระสำคัญ เพื่อให้รู้ว่าข้อความไหนเกี่ยวข้องกับเรื่องใด จากนั้นเชื่อมโยงและหาความหมายของข้อมูลที่ไดตามวิธีการอุปมาน (inductive approach) โดย การเปิดรหัส (open coding) หาความสัมพันธ์ของรหัส (axial coding) และคัดเลือกรหัส (selective coding) หาแก่นของเรื่องสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในการตรวจสอบความแม่นยำและน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) เก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธีการในเรื่องเดียวกัน ได้แก่ สัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) โดยการพิจารณา ข้อมูลจากแหล่งบุคคลที่ต่างกันว่า จะได้ข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่ ได้แก่ ข้อมูลจากผู้ก่อตั้งร้านยิ้มสู้คาเฟ่

ข้อมูลจากพนักงานทั้งในกลุ่มคนพิการ และพนักงานกลุ่มคนปกติ ผู้วิจัยพิจารณาความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันของข้อมูลหลักฐานต่างๆ พิจารณาความสมเหตุสมผล ความเป็นไปได้ แสดงถึงความแม่นยำ และน่าเชื่อถือของผลการวิจัย (Creswell, 2014)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า พันธกิจทางสังคม นวัตกรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และบทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ มีความเชื่อมโยงกับการสร้างโอกาสในการทำงานให้กับคนพิการ เป็นไปตามสมมติฐานชั่วคราวที่ตั้งไว้ สามารถอธิบายการประกอบการเพื่อสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ในการสร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ ได้ดังนี้

1. พันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่

ร้านยิ้มสู้คาเฟ่เกิดขึ้นจากการที่ศาสตราจารย์ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ต้องการสร้างงานให้กับคนพิการ ทุ่มเทการทำงานเพื่อทำให้ร้านยิ้มสู้ได้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพ จากการที่ต้องการสร้างมุมมองใหม่เกี่ยวกับคนพิการว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงาน มีอาชีพได้ และมีศักยภาพที่จะประกอบการด้วยการมองเห็นถึงปัญหาทางสังคมของคนพิการที่มีโอกาสในการจ้างงานจำกัด และด้วยการเล็งเห็นว่าร้านกาแฟนั้นเหมาะสำหรับการเป็นสถานที่ในการฝึกอาชีพ สร้างงานให้กับคนพิการในเขตเมือง เปิดรับคนพิการทุกประเภททั้งหูหนวก สายตาเลือนราง พิการทางการเคลื่อนไหว และออทิสติกเข้ามาร่วมงาน “ร้านนี้เกิดจากการอยากสร้างงานให้กับคนพิการ คนพิการจำนวนมากยังไม่มีการจ้างงานทำ เราก็พยายามทุ่มเท

ในเรื่องการสร้างงานให้กับคนพิการ การฝึกอาชีพ แล้วคิดว่าอาชีพอิสระจะเป็นอาชีพสำคัญ ในเมืองจะเป็นร้านอาหารและกาแฟ ต่างจังหวัดจะเป็นเกษตรแปรรูปกับการท่องเที่ยว สร้างโอกาสให้กับคนพิการ ถ้าเรามีการขยายสาขา และทำหลายอย่างจะช่วยฝึกอาชีพหลายๆ อย่างด้วย”

พันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ คือ การแก้ปัญหาสังคมให้กับคนพิการ ครอบคลุมเรื่องของการจ้างงาน การเพิ่มโอกาสในการทำงาน และการสร้างอาชีพให้กับคนพิการ คนพิการที่เข้ามาฝึกอาชีพกับทางร้านกาแฟยิ้มสู้เมื่อมีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมแล้วจะออกไปเป็นผู้จัดการร้านของสาขาอื่น (ทางร้านยิ้มสู้คาเฟ่มีแผนจะขยายสาขา) หรือการออกไปประกอบธุรกิจครอบครัว หรือการออกไปก่อตั้งกิจการเป็นผู้ประกอบการด้วยตัวเอง พันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ดังกล่าวนี้เป็นไปตามแนวคิดไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังที่เรียกว่า no one left behind หรือสังคมเพื่อคนทั้งมวล (inclusive society) ซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้ก่อตั้งร้านยิ้มสู้คาเฟ่ให้ความสำคัญ “เราต้องคิดถึงทุกคน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง no one left behind ถ้าเป็นภาษาเชิงบวกหน่อยเรียกว่า inclusive society สังคมที่ไม่ทิ้งใครเวลาทำอะไรก็คิดถึงทุกคน ตรงนี้เป็นจุดขายของร้าน”

อย่างไรก็ตาม ร้านยิ้มสู้คาเฟ่มีข้อจำกัดในการบรรลุซึ่งพันธกิจทางสังคม เนื่องด้วยที่ผ่านมานั้นทางร้านมีสาขาเพียง 2 แห่ง คือที่ถนนอรุณอมรินทร์ 39 และภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ซึ่งสาขานี้ได้ปิดตัวลงแล้วด้วย ทำให้ทางร้านรับคนพิการเข้ามาทำงานได้เพียงไม่กี่คน รองรับการฝึกอาชีพของคนพิการได้จำกัด ซึ่งศาสตราจารย์วิริยะ

นามศิริพงศ์พันธุ์ เห็นว่า หากมีการขยายสาขาเพิ่มจะทำให้สามารถจ้างงานและฝึกอาชีพให้กับคนพิการได้มากขึ้น กล่าวได้ว่า การขยายสาขาเป็นแนวทางที่จะทำให้ธุรกิจของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ขยายตัว (scale up) และสร้างโอกาสในการทำงานของคนพิการได้มากขึ้น ดังนั้น หากมีผู้ประกอบการที่มีความชำนาญในการประกอบธุรกิจมาร่วมลงทุนภายใต้แบรนด์ยิ้มสู้หรือมีเครือข่ายที่สนับสนุนการขยายสาขาจะทำให้ร้านบรรลุพันธกิจทางสังคมได้ดียิ่งขึ้น “เรายังไม่เก่งเรื่องการทำธุรกิจ เราเคยจีบร้านกาแฟแบลคแคนยอนมาลงทุน ยังไม่สำเร็จ มาเปิดร้านโดยใช้แบรนด์ยิ้มสู้บนเงื่อนไขว่าถ้าใครเนี่ยใช้ประโยชน์เพื่อสังคม คือเราอยากได้นักธุรกิจเก่งๆ ที่เค้ามีทีมเข้ามาช่วยทำ ถ้าเป็นแบบนั้นก็จะประสบความสำเร็จกว่าเยอะ และถ้าได้ทำเลดีๆ เช่นที่ศิริราช ราคาไม่แพงมาก อันนี้ก็ได้ตลาดเยอะแน่นอน ความสำเร็จของร้านคือสร้างงานให้กับคนพิการ ถ้าทำสาขาได้เยอะก็จ้างงานได้เยอะ คนของเราก็ออกไปทำงานอิสระกับครอบครัว ไปขยายธุรกิจของตัวเองต่อได้มากขึ้น”

2. นวัตกรรมทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่

นวัตกรรมทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ คือ การทำให้ร้านคาเฟ่เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกอาชีพให้กับคนพิการ และบ่มเพาะคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ กล่าวคือ ยิ้มสู้คาเฟ่ในฐานะโรงเรียนสำหรับฝึกอาชีพให้กับคนพิการ ได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งฝึกอาชีพ โดยการเปิดรับคนพิการเข้าทำงาน ให้บริการอาหารและเครื่องดื่มกับลูกค้า เรียนรู้ทักษะในการเป็นบาร์ิสต้า พ่อครัว และงานบริการทั่วไป นอกจากนี้ พนักงานยังได้รับการบ่มเพาะให้เป็นผู้จัดการร้าน พนักงานได้เรียนรู้การวางแผนการตลาด การบริหารการเงินและ

บัญชี การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลความสำเร็จ ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ใช้แนวทางการดำเนินธุรกิจขับเคลื่อนพันธกิจ นำผลกำไรที่เกิดขึ้นมาลงทุนในการพัฒนากิจการ พัฒนากิจกรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ และมีแผนที่จะขยายสาขาในอนาคตซึ่งจะทำให้สามารถจ้างงานคนพิการได้มากขึ้น การดำเนินการดังกล่าวนี้ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมในเรื่องการบ่มเพาะคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่

ด้านการตลาด ร้านยิ้มสู้คาเฟ่เน้นเสนออาหารและเครื่องดื่มโดยใช้กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์และราคาเป็นกลยุทธ์หลักด้านการตลาด มุ่งเน้นคุณภาพและความหลากหลายของอาหารและเครื่องดื่ม เช่น เฮเซลนัทแบลคฟอเรส ชาเขียวโกโกนมสด ข้าวหน้าไก่ สปรเก็ตตี้และต้มยำ ในราคา 55-80 บาท ตั้งราคาขายผลิตภัณฑ์ที่ไม่สูงมาก เหมาะสำหรับลูกค้าทุกกลุ่มทุกวัย ส่วนกลยุทธ์เสริม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และอาศัยองค์ประกอบทางกายภาพ (physical evidence) ด้วยการตกแต่งร้านให้มีบรรยากาศที่สวยงาม ดึงดูดลูกค้าเข้าใช้บริการ และเพื่อให้ลูกค้าบอกต่อกันแบบปากต่อปาก “ลูกค้าส่วนใหญ่มาทางโซเชียล ส่วนที่ธรรมชาติเป็นกลุ่มนักศึกษา คนที่เข้ามาที่นี่ประจำก็มี จากสื่อดิจิทัล พยายามบอกคนของเราว่าโลกยุคใหม่ต้องใช้สื่อช่วย ทำร้านให้สวยแต่ไม่ต้องแพงมาก ให้มีมุมถ่ายรูป มีบรรยากาศที่จะให้คนเข้าได้ถ่ายรูปแล้วเช็กอิน บอกต่อคนอื่นๆ ผ่านถ่ายรูปเช็กอิน”

ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ได้ให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่รวดเร็ว มุ่งเน้นการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้กับลูกค้า โดยสังเกตได้จากกรณีที่พนักงานมีพฤติกรรมให้บริการที่ดี (service mind) เช่น ทักทายสวัสดิ์

ลูกค้าด้วยภาษามือ บริการด้วยรอยยิ้ม และตอบสนองความต้องการอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ แปรนต์ของร้านที่เป็นร้านคาเฟ่เพื่อคนพิการยังถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้ยิ้มสู้คาเฟ่สามารถดึงดูดลูกค้าเข้าใช้บริการรวมทั้งยังเป็นกลยุทธ์สร้างความจงรักภักดีของลูกค้าได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มองว่าการดำเนินงานด้านการตลาดของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ร้านนี้ยังทำได้ไม่ดีนัก โดยเฉพาะในเรื่องการมอฆากโลก (gimmick) เพื่อดึงดูด สร้างจุดขายทางการตลาดให้กับทางร้าน “ยิ้มสู้เรา ก็ตอบใจทีลูกค้านะ เพียงแต่เราขาดทักษะด้านการตลาด ถ้าเรามีแรงจูงใจจะไปได้เยอะ แล้วถ้ามีคนมาช่วยสมหัวกัน ทำอุปสรรคให้เป็นโอกาสคือ เปลี่ยนจุดอ่อนให้เป็นจุดขาย จะช่วยได้เยอะ คือ เราต้องมานั่งคิดกันว่าจะมีลูกเล่นอย่างไรขายของพวกนี้ถ้าเรามีลูกเล่นดี ๆ ก็จะไปได้เร็ว”

ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีการจ้างงานคนพิการและคนปกติเข้ามาทำงานในอัตราค่าจ้างที่แข่งขันได้กับตลาดแรงงานทั่วไป ดังเช่น ตำแหน่งบาร์ิสต้าเงินเดือน 12,000 บาท “ตั้งไว้ที่ 12,000 บาท โดยไม่กำหนดคุณสมบัติ 12,000 น่าจะเลี้ยงตัวเองได้แล้ว แต่หากว่ามีที่อื่นให้เงินเดือนที่ดีกว่า ไปได้ไม่ต้องเกรงใจเพราะอันนั้นคือเป้าหมายของเรา เราจะได้ฝึกคนใหม่ไปเรื่อยๆ” การจ้างงานด้วยอัตราจ้างที่แข่งขันได้นี้เป็นกลยุทธ์ดึงดูดกลุ่มคนพิการให้เข้ามาทำงานและฝึกอาชีพกับทางร้าน ในด้านการพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการทำงานประจำวัน (on the job) ทั้งในส่วนของบาร์ิสต้า ฟอคครัว และงานบริการทั่วไป โดย Arunee (2020) พนักงานร้านให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนที่มาสมัครงานไม่มีพื้นฐานการชงกาแฟด้วยเครื่องมาก่อน ช่วงเดือนแรกค่อนข้างลำบาก แต่โชคดีได้ที่ๆ ใน

ร้านคอยสอน ให้ความรู้จนสามารถทำได้ ร้านยิ้มสู้ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมีความสุขมากที่ได้ทำงานที่นี่” ซึ่งจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้นพบว่า พนักงานที่เป็นคนพิการมีความสามารถในการปฏิบัติงาน ใช้เครื่องชงกาแฟได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้งยังมีพฤติกรรมบริการที่ดี สร้างรอยยิ้ม และความประทับใจให้กับลูกค้า

ร้านยิ้มสู้คาเฟ่พัฒนาคนพิการให้สามารถนำความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประกอบกรรร้านอาหารและเครื่องดื่มไปประกอบอาชีพอิสระได้ด้วยตนเองในอนาคต ความรู้และทักษะที่ทางร้านมุ่งเน้นพัฒนาให้กับพนักงาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับกาแฟ ทักษะการชงและแต่งหน้ากาแฟ ทักษะการให้บริการลูกค้า ทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้บริการลูกค้า ความรู้ทางการเงินและการเงิน เป็นต้น ความรู้และทักษะเหล่านี้ได้ถูกบ่มเพาะผ่านการทำงานจริง ซึ่งเกิดขึ้นในทุกๆ วันในลักษณะของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (learning by doing) เสริมด้วยการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการให้คำแนะนำและการสอนแนะจากพนักงานรุ่นพี่รวมถึงพนักงานปกติที่ทำงานควบคู่กัน ตลอดช่วงระยะเวลาที่ได้ทำงานอยู่กับร้านยิ้มสู้คาเฟ่พนักงานได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง จนมีคนพิการที่ผ่านการทำงานจากร้านยิ้มสู้ นำความรู้และทักษะที่ได้รับออกไปต่อยอดพัฒนาธุรกิจ เติบโตไปเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเองรุ่นแล้วรุ่นเล่า

ด้านการเงิน ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ทำเงินที่เป็นผลกำไรจากการประกอบธุรกิจร้านคาเฟ่มาใช้ในการพัฒนาร้าน การขยายสาขา และการสร้างศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม รายได้ที่มาจากการขายกาแฟ เครื่องดื่ม

และอาหารนั้นยังไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการขยายกิจการ ดังนั้นการระดมทุนในลักษณะของการบริจาคจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งทางร้านยิ้มสู้คาเฟ่ได้ดำเนินโครงการเพื่อระดมทุนอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นโครงการปั่นไปไม่ทิ้งกันที่จัดโดยมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ ดัง (Figure 2) “ผมปั่นจากกรุงเทพไปเชียงดาวนะ มีผมคนเดียวที่ประสบอุบัติเหตุตกจักรยาน ตรงลำปาง

หัวเข่าถลอกปอกเปิก แต่ปั่นต่อนะ พอดีใครๆ ก็อยากปั่นนำผม เพราะปั่นนำผมมีสื่อจับ ที่นี้ชาวฟิลิปปินส์ เขายังปั่นไม่แข็งแรง คุณนอนไม่ออก ก็บเราลงไปตรงช่องเส้นต่อถนนลาดยางกับถนนปูนพอดี ลงร่องตกลมาทั้งสองคน มีปั่นจากภูเก็ตถึงตรง อุ่นเครื่อง พฤศจิกายนจะไปหนองคาย ไปโคราช จากนั้นจะไปอุบลบุรีรัมย์ ส่วนปีหน้าจะวนมาที่ภาคกลาง”

Figure 2 Pun pai mai ting kun project.

(Source: Yimsoo Café, 2019)

โครงการนี้ได้นำเงินที่ได้จากการบริจาคมาใช้ในการพัฒนากิจการของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ และกิจการอื่นๆ ของมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ การรับบริจาคในนามของมูลนิธิมีข้อดีตรงที่จะทำให้คนในสังคมทราบกันอย่างชัดเจนว่าเป็นการทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ นำเงินบริจาคไปใช้เพื่อช่วยเหลือสังคม ดังนั้นเมื่อมูลนิธิประสงค์รับการสนับสนุนทางการเงิน ผู้คนในสังคมต่างช่วยๆ กันบริจาค โครงการปั่นไปไม่ทิ้งกันนี้จึงเป็นช่องทางระดมทุนเพื่อนำเงินมาใช้ในการพัฒนากิจการของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ได้เพิ่มมากขึ้นกว่ารายได้ที่มาจากการขายผลิตภัณฑ์ของร้านเพียงช่องทางเดียว

ทางด้านเทคโนโลยี ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ได้นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มอนิเตอร์แบบสัมผัสมาใช้ในการดำเนินงาน อำนวยความสะดวกในการสั่งอาหาร โดยลูกค้ากดสั่งอาหารและเครื่องดื่มได้เองผ่านหน้าจอสัมผัส มีการติดตั้งเครื่องบริการถ่ายทอด การสื่อสารสาธารณะ (TTRS) ไว้สำหรับใช้สื่อสารกับผู้พิการทางการได้ยิน และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร ช่องทางเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ (เฟซบุ๊ก) เพื่อประชาสัมพันธ์และสื่อสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ไปยังกลุ่มลูกค้าและสังคมทั่วไป เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยลดอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างพนักงาน

กับลูกค้า เชื้อต่อการทำงานของคนพิการ และเป็น
ประโยชน์ต่อการตลาดของร้านยิ้มสู้คาเฟ่

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

พันธกิจทางสังคม นวัตกรรมทางสังคม และ
การดำเนินงานของร้านยิ้มสู้คาเฟ่มีขึ้นเพื่อที่จะทำให้
เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใน 3 ประเด็น ได้แก่
การเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อคนพิการ “หลุดพ้นมายาคติ
ของสังคมที่มีต่อคนพิการ” การขับเคลื่อนสังคมที่ไม่
ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และการก้าวสู่สังคมเพื่อคนทั้งมวล

สังคมไทยหล่อหลอมให้คนไทยเชื่อว่าคน
พิการ (โดยเฉพาะคนตาบอด) ไม่มีความสามารถที่จะ
ทำอะไรได้ เห็นมีเพียงการขายสลากกินแบ่งรัฐบาล
การเป็นหมอนวดแผนโบราณ และการขอทานเลี้ยง
ชีวิตไปวันๆ ทัศนคติแบบนี้เป็นไปในทางลบ เป็น
อุปสรรคในการมีงานทำและการประกอบอาชีพของ
คนพิการ แนวทางการแก้ปัญหาจึงต้องเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติของคนไทยที่มีต่อคนพิการให้เป็นไปในทาง
สร้างสรรค์ (Namsiripongpun, 2017) มายาคติของ
สังคมที่มีต่อคนพิการที่พูดถึงข้างต้น คือ การที่สังคม
มักมองว่าคนพิการเป็นผู้ไร้ความสามารถ แต่มุมมอง
ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ไม่เป็นเช่นนั้น
คนพิการมีความสามารถไม่แพ้คนที่มิร่างกายปกติ
เพียงแต่ต้องขยัน อดทน และฝ่าฟันอุปสรรคมากกว่า
คนทั่วไป ร้านยิ้มสู้คาเฟ่จึงเปรียบได้กับการเป็น
ตัวแทนหรือสัญลักษณ์ที่ต้องการเรียกร้องให้เห็นว่า
คนพิการเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงาน ทั้งใน
ส่วนของการเป็นพนักงาน ผู้จัดการร้าน และการเป็น
เจ้าของกิจการของตนเอง “ทุกคนมีความสามารถ
ตัวฉันมีความสามารถและฉันทำได้...เป้าหมายของ
เราอยู่ที่การสร้างงานให้กับคนพิการ ความสำเร็จของ

ร้านคือ ถ้าเราทำสาขาได้เยอะ คนของเราเชื่อมั่น เขา
ก็สามารถออกไปทำงานกับครอบครัว ไปขยายต่อ...
เราฝึกเราก็รู้ว่าใครพอที่จะเป็นผู้จัดการร้านได้ เราก็
ขยายสาขาได้ ให้เค้าไปดูแลหลังจากนั้น”

สังคมไทยเป็นสังคมมือใครยาวสาวได้สาวเอา
เป็นสังคมของผู้มีอำนาจ ผู้ที่แข็งแรงกว่าได้เปรียบคน
ที่อ่อนแอกว่า บุคคลที่มีฐานะ เศรษฐกิจดีมีโอกา
สมากกว่าคนจนหรือชาวบ้านทั่วไป ส่วนคนพิการคือ
คนที่ถูกตัดสิทธิ์ไปเลย แล้วความเป็นธรรมอยู่ที่ไหน
(Namsiripongpun, 2017) สังคมแบบนี้จึงเป็นสังคม
ที่กลุ่มคนต่างๆ ได้รับโอกาสอย่างไม่เท่าเทียม คนบาง
กลุ่มขาดโอกาสจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกทิ้งไว้
ข้างหลัง โดยเฉพาะในเรื่องโอกาสของการมีงานทำ
“บ้านเรายังให้สิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ
ได้ไม่เต็มที่ เห็นได้จากพระราชบัญญัติข้าราชการ
พลเรือนที่กำหนดให้คนพิการขาดคุณสมบัติที่จะเป็น
ข้าราชการ กฎหมายเป็นอุปสรรคสำคัญในการ
ประกอบอาชีพของคนพิการ” นอกจากนี้ สังคมไทย
เป็นสังคมที่สถานประกอบการยังไม่ค่อยเปิดโอกาส
รับคนพิการเข้าทำงาน แม้หลายแห่งจะมีความเชื่อว่า
คนพิการสามารถพัฒนาทักษะการทำงานได้เท่ากับ
คนปกติแต่ยังไม่ค่อยเปิดรับคนพิการเข้าทำงานด้วย
มองว่าจะเป็นภาระเพิ่ม มีทัศนคติเชิงลบเกี่ยวกับ
ประสิทธิภาพในการทำงาน และสถานประกอบการ
ยังขาดความพร้อม เช่น สิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่
หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เชื้อต่อการทำงานของ
คนพิการ ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ต้องการที่จะแก้ปัญหา
ดังกล่าว ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่
ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เรียกร้องโอกาสในการจ้างงาน
ให้กับคนพิการ โดยการสะท้อนให้เห็นว่าคนพิการ

มีความสามารถในการทำงาน มีสมรรถนะในการจัดการร้าน และมีศักยภาพพอที่จะเป็นเจ้าของธุรกิจได้ ยิ้มสู้คาเฟ่ได้ฝึกอาชีพ พัฒนาทักษะในการประกอบการ และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการทำงานของคนพิการ จนมีคนพิการออกไปประกอบอาชีพอิสระแล้วรุ่นเล่า

ก้าวสู่สังคมเพื่อคนทั้งมวล ศาสตราจารย์ วิริยะ ศิริพงษ์พันธุ์ ได้นำผลกำไรจากร้านยิ้มสู้คาเฟ่ และเงินที่ได้จากการระดมทุนไปลงทุนในกิจการท่องเที่ยวของมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ ณ ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ดังที่ท่านเรียกว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทุกคน (tourism for all) “เราเริ่ม *tourism for all* คือคนทุกคนจะเที่ยวได้ เอาคนพิการไปทดสอบ ถ้าคนพิการทดสอบแล้วเที่ยวได้ก็คือทุกคนเที่ยวได้ อันนี้พยายามให้เห็นว่าวิธีคิดสำคัญ เป็นสังคมเพื่อคนทั้งมวล สังคมที่ครอบคลุมทุกคน เราสามารถใช้ตรงนี้เป็นจุดขาย ผมกำลังทำที่เชียงดาว วิลแชร์เที่ยวได้ ผู้สูงอายุเที่ยวได้ และเราต้องฝึกอาชีพให้กับคนพิการ ให้คนพิการนำเที่ยวตามอดบรรยายเก่งอยู่แล้ว ให้คนพิการได้ฝึกอาชีพด้านบริการและโรงแรม” ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน อำเภอเชียงดาว มีความมุ่งหวังที่จะเป็นต้นแบบของการฝึกอาชีพสำหรับคนพิการ พัฒนาคนพิการให้พึ่งตนเองได้ เป็นทางออกในการช่วยเหลือคนพิการที่อยู่ในชนบทให้มีอาชีพที่แน่นอน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเรียกร้องให้เห็นถึงการประกอบการเพื่อสังคมที่มุ่งก้าวสู่สังคมเพื่อคนทั้งมวล

4. บทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่

ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงษ์พันธุ์ ในฐานะผู้ประกอบการเพื่อสังคมเป็นบุคคลที่มีทัศนคติ ทักษะ และจิตวิญญาณในการสร้างคุณค่าทางสังคม ขับเคลื่อนการดำเนินงานต่างๆ ของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ เพื่อให้บรรลุพันธกิจเรื่องการจ้างงานคนพิการ การเพิ่มโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ และการสร้างคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ ท่านเป็นผู้ที่มีแรงจูงใจในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง แรงจูงใจในการประกอบการเพื่อสังคมเกิดจากการที่ท่านมองเห็นถึงโอกาสในการสร้างประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคม สะท้อนได้จากคุณลักษณะของการเป็นผู้ที่มีพลังความมุ่งมั่น (passion) มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจ (empathy) คนพิการเป็นอย่างดี และมีความต้องการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม (social justice)

ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงษ์พันธุ์ ผู้ก่อตั้งร้านยิ้มสู้คาเฟ่เป็นผู้ที่มีพลังความมุ่งมั่น พร้อมที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินงานของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ด้วยความเข้าใจว่าสิ่งที่กำลังดำเนินงานอยู่นั้นมีขึ้นเพื่อชีวิตที่ดีของคนพิการ เป็นพลังความมุ่งมั่นที่ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา ด้วยความเชื่อที่ว่า คนพิการมีศักยภาพที่จะทำในสิ่งต่างๆ ได้ถ้าสังคมหยิบยื่นโอกาสให้ “I m, I have, I can ฉันมีฉันสามารถ ทำทนายตัวเอง เพื่อก้าวพ้นมายาคติทางสังคมที่มีต่อคนพิการ” แม้จะเป็นงานที่ยาก แต่ด้วยพลังความมุ่งมั่นที่มีทำให้การประกอบการนั้นมีหนทางที่จะประสบความสำเร็จ ซึ่งนับแต่เริ่มก่อตั้งร้านจนถึงปัจจุบันร้านกาพย์ยิ้มสู้ได้กลายเป็นแหล่งสร้างคนพิการให้กลายเป็นผู้ประกอบการรายใหม่มาอย่างต่อเนื่อง “เราเปลี่ยนจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็ง ทำให้เขาเก่ง เมื่อเก่งแล้วก็

ไม่ได้รั้งเขาไว้ เขาสามารถออกไปประกอบอาชีพอิสระได้
เราก็ได้รับคนใหม่เข้ามาฝึกต่อไป”

ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจคนพิการเป็นอย่างดี เนื่องด้วยตัวท่านเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรง มีปัญหาพิการทางสายตา แต่ได้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ทั้งในเรื่องการเรียนและการทำงาน จนประสบความสำเร็จในปัจจุบัน นอกจากนี้ ท่านยังต้องการเรียกร้องความยุติธรรมทางสังคมให้กับคนพิการ ดังเช่นกรณีที่ท่านเคยได้รับโอกาสทางการศึกษา จนสำเร็จการศึกษา และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานในตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถของคนพิการ และนำไปสู่ข้อเรียกร้องให้สังคมเปิดโอกาสให้ “ฝรั่งเขาจะเอาจุดอ่อนมาเป็นจุดแข็ง ทำอุปสรรคให้เป็นโอกาส เป็นงานที่ทำหายของมนุษย์ ปลุกฝังความเชื่อนี้ ซึ่งต่างจากเมืองไทยเรา ผมโชคดีที่ก้าวพ้นคำสาปได้ แต่คนพิการหลายคนไม่ได้โชคดี ที่บอกว่าโชคดีขอยกตัวอย่างตอนที่ผมเรียน โรงเรียนรัฐบาลไม่รับคนตาบอดเข้าเรียน ผมได้เรียนที่โรงเรียนคาทอลิก จบเซนต์คาเบรียล แล้วก็ไปต่ออัสสัมชัญ แล้วจึงมาต่อธรรมศาสตร์ โรงเรียนรัฐบาลเขาไม่รับเค้าบอกกฎหมายเขียนไว้ ทุพพลภาพไม่ต้องเรียนหนังสือ ผมอยากจะเรียกร้องตรงจุดนี้ด้วย” ในทำนองเดียวกันกับการดำเนินงานของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ซึ่งต้องการเรียกร้องให้สังคมเปิดโอกาสในการจ้างงานให้กับกลุ่มคนพิการ สะท้อนถึงความยุติธรรมทางสังคมผ่านการทำงาน การฝึกอาชีพ และการใช้ชีวิตของคนพิการ “บางที่เราไม่มีประสบการณ์เราคิดว่าเราทำไม่ได้ คิดไว้ก่อนแบบนั้น แต่ร้านยิ้มสู้เราขายแนวคิด I'm, I have, I can 3 วลีนี้มาปลุกฝังคนของเรา และต้องการที่จะให้สังคมมองในมุมนี้ด้วย”

อภิปรายผล

ประเด็นแรก พันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าร้านยิ้มสู้คาเฟ่ได้ประกอบการเพื่อสังคมตามแนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคมที่บูรณาการกับการทำงาน (work-integration social enterprise: WISE) สร้างงาน สร้างรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนพิการ ร้านยิ้มสู้คาเฟ่มีพันธกิจทางสังคมในเรื่องการจ้างงานคนพิการ การเพิ่มโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ และการสร้างคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ พันธกิจทางสังคมที่ชัดเจนนี้ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมประสบความสำเร็จ (Prateppomnarong, 2020) นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า พันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ คือ การขับเคลื่อนสังคมเพื่อคนทั้งมวล เป็นสังคมที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้ชีวิตในพื้นที่ทางสังคมและทำกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี ปราศจากการเลือกปฏิบัติ และได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกัน

สำหรับกลุ่มคนพิการนั้นกล่าวได้ว่าภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่างเห็นถึงความสำคัญร่วมมือกันผลักดันนโยบาย แผนงาน และกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ เช่น นโยบายส่งเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งของคนพิการ นโยบายการจัดสวัสดิการให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพ พ.ศ. 2552 และกฎกระทรวง กำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐ จะต้องรับเข้าทำงาน และจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุน

ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2560-2564) เป็นต้น นโยบาย แผนงาน และกฎหมายเหล่านี้ต่างมุ่งเน้นการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเท่าเทียมให้กับคนพิการ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีกลไกดังกล่าวรองรับการสร้างสังคมเพื่อคนทั้งมวล แต่การสร้างทัศนคติหรือมุมมองที่มีความเท่าเทียมและเสมอภาคเป็นอีกเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการผลักดัน (Pithakthanin, 2012) ซึ่งศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้ดำเนินการผ่านพันธกิจทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่สะท้อนถึงการสร้างทัศนคติหรือมุมมองใหม่เกี่ยวกับคนพิการ ต้องการแสดงให้เห็นว่าคนพิการมีความสามารถในการทำงาน มีความสามารถในการดำเนินธุรกิจ ตรงนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Lysaght, Krupa, & Bouchard (2018) ที่พบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องเป็นแหล่งสนับสนุนให้คนพิการได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านการยกระดับทักษะต่างๆ ให้พร้อมสำหรับการทำงาน เพิ่มความสามารถในการจ้างงาน และพัฒนาศักยภาพสำหรับคนพิการที่จะออกไปเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเองในอนาคต

ผลการวิจัยพบว่า ร้านยิ้มสู้คาเฟ่ต้องการที่จะเป็นแหล่งฝึกอาชีพให้กับคนพิการ เมื่อพนักงานคนพิการมีความรู้ ทักษะ และความสามารถเพียงพอที่ออกไปประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเองได้แล้ว ยิ้มสู้คาเฟ่ก็ไม่ได้จ้างพนักงานเหล่านั้นไว้ แต่กลับยินดีกับการที่พนักงานได้ออกไปสร้างเนื้อสร้างตัว ได้เห็นพนักงานเติบโตและมีศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการ ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ruskin, Seymour, & Webster (2016) ที่พบว่า ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมให้ความช่วยเหลือ

ผู้อื่นอย่างเต็มใจ (altruism) โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และยังเป็นไปตามข้อเสนอของ Smith, McVilly, McGillivray, & Chan (2018) ที่ได้ศึกษาวิสาหกิจเพื่อสังคมสำหรับกลุ่มคนพิการในออสเตรเลีย ทำให้ได้ข้อสรุปว่าในการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมสำหรับกลุ่มคนพิการนั้นนอกจากจะต้องให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงาน ออกแบบงานที่มีคุณค่าและจ่ายค่าตอบแทนที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตแล้ว วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นยังต้องมุ่งเน้นการฝึกทักษะความชำนาญงาน พัฒนาความก้าวหน้าทางอาชีพ และเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มคนพิการเพื่อออกไปประกอบธุรกิจด้วยตัวเอง

ประเด็นที่ 2 นวัตกรรมทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมทางสังคมของร้านยิ้มสู้คาเฟ่ คือ การทำให้ร้านคาเฟ่เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกอาชีพให้กับคนพิการ และบ่มเพาะคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ สอดคล้องกับผลงานของ Smith, McVilly, McGillivray, & Chan (2018) ที่ธุรกิจสามารถแก้ปัญหาให้กับคนพิการในเรื่องโอกาสในการทำงานโดยการเปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเองผ่านการทำงานจริงในสถานประกอบการ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะทำให้คนพิการมีทักษะและประสบการณ์เพิ่มขึ้น เพิ่มโอกาสในการได้รับการจ้างงาน และมีศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเอง ทั้งนี้ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ และเครือข่ายถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการนำนวัตกรรมทางสังคมมาประกอบการร้านยิ้มสู้ให้ประสบความสำเร็จ ประเด็นนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร (resource dependence theory) ที่กล่าวว่า การอยู่รอดขององค์กรจำเป็นต้อง

อาศัยความสามารถในการได้มาซึ่งทรัพยากร องค์การที่มีปัญหาขาดแคลนทรัพยากรในการดำเนินงานนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากองค์การอื่น ดังเช่น โครงการปันไปไม่ทิ้งกัน โครงการที่มีขึ้นเพื่อระดมทุน นำเงินบริจาคที่ได้มาใช้ในกิจการของร้านกาแฟยืมสู่นอกจากนี้ทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากรยังอธิบายว่าการเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายกับบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การอื่นที่ควบคุมทรัพยากรในกรณีของร้านกาแฟยืมสู่นี่มีจุดอ่อนเรื่องการเจริญเติบโตของธุรกิจ หรือเรียกว่า scaling ทำให้การขับเคลื่อนพันธกิจทางสังคมยังทำได้ไม่เต็มที่

ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มีแนวคิดที่จะสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาที่มีทรัพยากรต่างๆ เชื้อต่อการประกอบการของร้านกาแฟยืมสู่นี่ แนวคิดที่จะนำไปสู่การดำเนินการดังกล่าวนี้จะทำให้ร้านกาแฟยืมสู่นี่ได้มาซึ่งทรัพยากรเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางธุรกิจ การสร้างเครือข่ายจะมีส่วนสำคัญในการประกอบการของร้านกาแฟยืมสู่นี่ที่จะยังผลให้เกิดการจ้างงานคน ผู้พิการเพิ่มสูงขึ้น ขับเคลื่อนพันธกิจทางสังคม ข้อสรุปดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ Prateppomnarong (2020) ที่มองว่า การพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยให้เกิดความยั่งยืนจะต้องมีการสร้างเครือข่ายซึ่งไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วยกันเท่านั้น แต่เป็นเครือข่ายที่ครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ บริษัทเอกชน และภาคการศึกษา เครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยกันคิด ช่วยกันทำให้การประกอบการเพื่อสังคมบรรลุตามพันธกิจทางสังคมที่ได้กำหนดไว้

ประเด็นที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ร้านยืมสู่นี่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องทัศนคติที่มีต่อคนพิการ “หลุดพ้นมายาคติทางสังคมที่มีต่อคนพิการ” การขับเคลื่อนสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และการก้าวสู่สังคมเพื่อคนทั้งมวล กล่าวได้ว่า การที่คนพิการได้เข้ามาทำงานในร้านยืมสู่นี่ทำให้คนพิการได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง นำความรู้ทักษะที่ได้รับออกไปต่อยอดพัฒนารูปร่างของตนเองเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมนั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้สังคมได้คุ้นชินและปรับเปลี่ยนทัศนคติ มุมมองหรือความเข้าใจต่อคนพิการ สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเสมอภาคกัน ซึ่งลักษณะของการประกอบการเพื่อสังคมดังกล่าวนี้เป็นการทำงานที่ใส่ใจการประกอบการเพื่อสังคมจากมุมมองด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม (Bull, 2018) ทำให้เห็นว่า จุดเน้นของวิสาหกิจเพื่อสังคมร้านยืมสู่นี่คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาให้กับกลุ่มคนพิการเป็นสำคัญ

ประเด็นที่ 4 บทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมของร้านยืมสู่นี่ ผลการวิจัยพบว่า ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่มีพลังความมุ่งมั่น มีแรงจูงใจอย่างแรงกล้าที่จะแก้ปัญหาและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้กับคนพิการ อธิบายได้ว่าท่านเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงจริยธรรม (ethical transformational leadership) ซึ่งพิจารณาได้จากการมีอิทธิพลทางความคิด ดังปรากฏให้เห็นว่า ท่านมักพูดคุยเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่าคนพิการมีความสามารถ (I'm, I have, I can) อยู่บ่อยครั้ง โดยท่านได้ส่งมอบความเชื่อนี้ไปยังพนักงาน รวมถึงสังคมได้รับรู้เรื่อยมา นอกจากนี้ยังพิจารณาได้

จากการประกอบการของร้านยืมตู้คาเฟ่ ซึ่งมุ่งเน้นในสิ่งที่อยู่เหนือประโยชน์ส่วนตัวท่านเอง เป็นการประกอบการที่แฝงด้วยคุณธรรมจริยธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานของ Miller, & O'Connor (2016) ที่พบว่าความสำเร็จของ Lion's thread วิสาหกิจเพื่อสังคมในสถานดาเกิดขึ้นได้เนื่องจากการมีผู้นำ คือ Brin Enterkin ที่มีพลังความมุ่งมั่นอย่างชัดเจนในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับคนในท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์มองเห็นโอกาสในการประกอบการ พัฒนาสินค้าออกจำหน่ายยังต่างประเทศ ทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเข้มแข็งและเติบโตขึ้น สร้างงานให้กับผู้หญิงพื้นเมือง สถานดา และเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ทำให้ครอบครัวและชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การมีพลังความมุ่งมั่น มีแรงจูงใจอย่างแรงกล้าของศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เกิดขึ้นจากการที่ท่านเป็นคนพิการทางสายตา รับรู้ปัญหาของคนพิการโดยตรง โดยเฉพาะในเรื่องของการขาดโอกาสในการทำงาน ตรงนี้เองที่ถือเป็นแรงกระตุ้นจนนำไปสู่การหาหนทางที่จะช่วยแก้ปัญหาโอกาสในการทำงานของคนพิการ ผลการวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Thumboonkit (2016) ที่พบว่าผู้ประกอบการเพื่อสังคมถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประกอบการเพื่อสังคม ซึ่งผู้ประกอบการเพื่อสังคมส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในชีวิตที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาสังคม หรือเป็นผู้ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ปัญหาของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม เช่น ความยากจนของชาวเขา ปัญหาของเด็กที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง และการว่างงานของคนในเขตเมือง เป็นต้น การได้คลุกคลีกับปัญหาสังคมทำให้เกิดแรงกระตุ้นที่

จะแก้ปัญหา มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะใช้การประกอบการเพื่อสังคมเป็นหนทางในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมนั่นเอง

สรุป

ผลการวิจัยโดยสรุป สามารถอธิบายการประกอบการเพื่อสังคมของร้านยืมตู้คาเฟ่ในการสร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการ ได้ดัง (Figure 3)

นวัตกรรมทางสังคมของร้านยืมตู้คาเฟ่จะนำไปสู่ผลกระทบที่มีต่อสังคม คือการมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมในเรื่องทัศนคติของคนที่มีต่อคนพิการ เป็นความต้องการที่จะปลดปล่อยคนพิการให้หลุดพ้นจากมายาคติทางสังคม อีกทั้งยังต้องการสร้างผลกระทบต่อสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (no one left behind) และสังคมเพื่อคนทั้งหมด (inclusive society) ที่ต้องการให้คนทุกคนสามารถใช้ชีวิตในพื้นที่ทางสังคมและทำกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเท่าเทียม และมีศักดิ์ศรี ปราศจากการเลือกปฏิบัติ และได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการ สถานที่ ข้อมูลทางสังคมอย่างเสมอภาค การที่จะบรรลุพันธกิจทางสังคมโดยอาศัยนวัตกรรมทางสังคมจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าวนี้ได้ถูกขับเคลื่อนโดยผู้ประกอบการทางสังคม ผู้ซึ่งมีพลังความมุ่งมั่นที่จะสร้างโอกาสในการทำงานให้กับคนพิการ มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนพิการอย่างแท้จริง และต้องการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม การประกอบการเพื่อสังคมของร้านยืมตู้คาเฟ่จะสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการดำเนินธุรกิจ ทั้งในส่วนของ การตลาด การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การเงินและการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยัง

ต้องอาศัยเครือข่ายในการประกอบการเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในภาพใหญ่ด้วยการสร้างความแพร่หลาย (scaling) ให้เกิดขึ้น เครือข่ายที่เกิดขึ้นจะ

สนับสนุนการดำเนินงานของร้านและการขยายสาขาเพิ่มเติม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของร้านยิมส์คาเฟ่ ช่วยสร้างโอกาสการทำงานให้กับคนพิการได้อย่างต่อเนื่อง

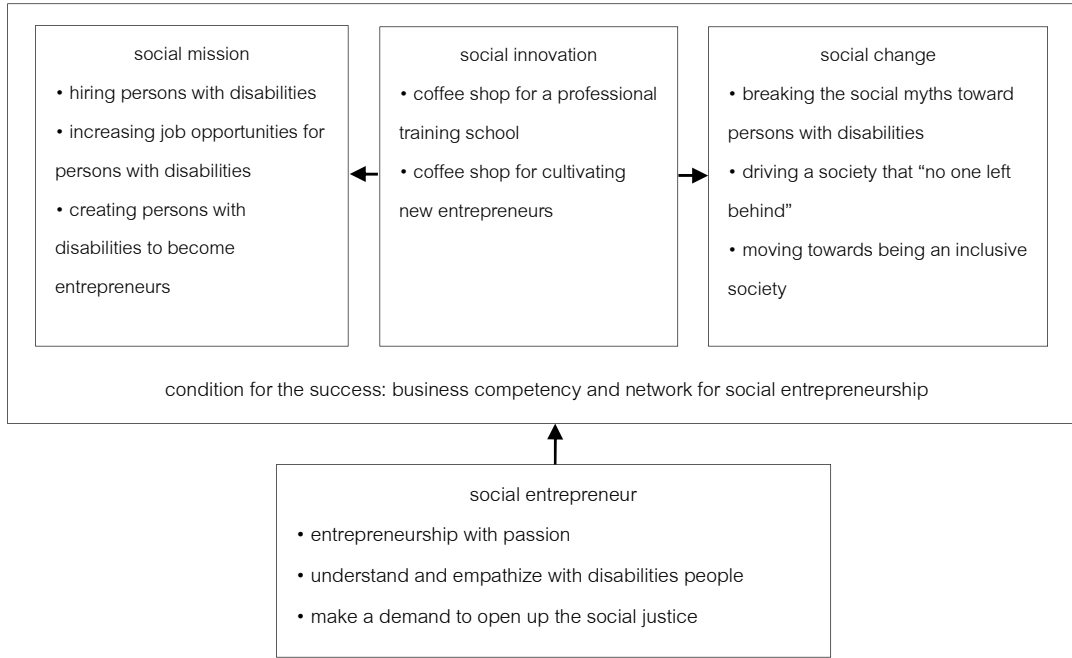

Figure 3 Social entrepreneurship of Yimsoo Café to create job opportunities for persons with disabilities.

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์และการทำวิจัยในอนาคต

1. ร้านยิมส์คาเฟ่ควรดำเนินการสร้างความแพร่หลาย โดยใช้แนวทางการดำเนินธุรกิจแฟรนไชส์ ให้สิทธิในการใช้ชื่อกิจการ ระบบการทำงาน และระบบการฝึกอาชีพคนพิการกับผู้ประกอบการที่สนใจ เพื่อให้ร้านคาเฟ่ภายใต้แบรนด์ยิมส์มีสาขาเพิ่มมากขึ้น เกิดการขยายผลสร้างโอกาสในการทำงาน เพิ่มรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการให้สูงขึ้น
2. ผลการวิจัยครั้งนี้เรียกร้องให้ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนช่วย

สร้างความสามารถในการประกอบการเพื่อสังคม ช่วยแก้ปัญหาโอกาสในการทำงานให้กับกลุ่มคนพิการอย่างจริงจัง โดยภาครัฐต้องออกนโยบาย กระเป๋ยบายมาเพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนหรือสถาบันการศึกษาเข้ามาทำงานร่วม ถ่ายทอดเทคโนโลยีในการดำเนินธุรกิจ ร่วมลงทุนและพัฒนากิจการ หรือสนับสนุนพื้นที่ ทำเลที่ตั้งสำหรับการประกอบการเพื่อสังคม เพื่อทำให้การประกอบการเพื่อสังคมสำหรับคนพิการเกิดความแพร่หลาย เพิ่มโอกาสการทำงาน และเป็นกลไกของการขยายช่องทางในการฝึกอาชีพให้กับคนพิการได้ดียิ่งขึ้น

3. การวิจัยในอนาคต ควรวิจัยเพื่อหาแนวทางในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลอื่นที่ยังมีปัญหากเกี่ยวกับโอกาสในการทำงาน เช่น กลุ่มคนผู้พิการที่พิการ ซึ่งถือเป็นอีกกลุ่มคนที่ถูกปฏิเสธการจ้างงาน แทบไม่มีโอกาสในการทำงานใดๆ ดังที่ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า “คนคุณแทบไม่มีใครจ้าง รู้ว่าเป็นคนคุณก็ไม่มีใครอยากทำธุรกิจด้วย ฉะนั้นหากมีการใช้วิสาหกิจเพื่อสังคมเข้ามาทำให้เหมือนกับคนพิการ ก็จะมีประโยชน์มาก ในต่างประเทศเขาทำสำเร็จทำไปไกลกว่าเมืองไทยมากจริงๆ”

4. การวิจัยในอนาคต ควรศึกษาเทียบเคียง (benchmarking) การประกอบการเพื่อสังคมสำหรับคนพิการ กับวิสาหกิจสำหรับคนพิการอื่นๆ เช่น บริษัท ออทีสติกไทย วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด บริษัท สังคมดี จำกัด บริหาร คิดการดี วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด หรือผู้ประกอบการร้านค้าเฟ้อที่มีการจ้างงานคนพิการ เช่น คาเฟ่เมซอน สตาร์บัคส์ และทรูคอฟฟี่ เป็นต้น แสวงหาแนวทางการบริหารกิจการที่เป็นวิธีปฏิบัติที่ดี (best practice) นำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มคนพิการ

เอกสารอ้างอิง

Arunee, Assumed name. (21 May 2020) Yimsoo Café's employee. (Group interview)

Association for Alternative Sustainable Development. (2020). *Well-being of specific population*. Retrieved 15 November 2020, from <http://vulnerablegroup.in.th>. (in Thai)

Bonaccio, S., Connelly, C. E., Gellatly, I. R., Jetha, A., & Ginis, K. A. M. (2020). The participation of

people with disabilities in the workplace across the employment cycle: Employer concerns and research evidence. *Journal of Business and Psychology*, 35, 135-158.

Bull, M. (2018). Reconceptualising social enterprise in the UK through an appreciation of legal identities. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 24(3), 587-605.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, & mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Chanboon, W., & Thongyou, M. (2016). The process of disable people fighting towards the social beliefs. *VRU Research and Development Journal*, 11(1), 171-181. (in Thai)

Doherty, B., Haugh, H., & Lyon, F. (2014). Social enterprises as hybrid organizations: A review and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 16(4), 417-436.

Harris, S. P., Renko, M., & Caldwell, K. (2014). Social entrepreneurship as an employment pathway for people with disabilities: Exploring political-economic and socio-cultural factors. *Disability & Society*, 29(8), 1275-1290.

Lysaght, R., Krupa, T., & Bouchard, M. (2018). The role of social enterprise in creating work options for people with intellectual and developmental disabilities. *Journal on Developmental Disabilities*, 23(3), 18-30.

Miller, J. K., & O'Connor, J. W. (2016). Studying the successful startup of a social enterprise: A case study of Lion's Thread Uganda. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 4(1), 80-94.

Namsiripongpun, W. (2017). *Yimsoo*. Bangkok: Universal Foundation for Persons with Disabilities. (in Thai)

- Pithakthanin, A. (2012). *From inclusive society to the art for disabilities*. Retrieved 15 November 2020, from <http://prachatai.com/journal/2012/03/39597> (in Thai)
- Prateepomnarong, D. (2020). *Sustianable development & social enterprise*. Nonthaburi: Ratanatri. (in Thai)
- Ruskin, J., Seymour, R. G., & Webster, C. M. (2016). Why create value for others? An exploration of social entrepreneurial motives. *Journal of Small Business Management*, 54(4), 1015-1037.
- Smith, P., McVilly, K. R., McGillivray, J., & Chan, J. (2018). Developing open employment outcomes for people with an intellectual disability utilising a Social Enterprise Framework. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 48, 59-77.
- Thiumboonkit, S. (2016). An exploratory study of the development of social entrepreneurship: Key concepts, characteristics, roles and success factors of social enterprise in Thailand. *Academic Journal Institute of Physical Education*, 1(8), 135-146. (in Thai)
- Vornholt, K., Villottib, P., Muschalla, B., Bauerd, J., Colellae, A., Zijlstra, F., Ruitenbeek, G. V., Uitdewilligen, S., & Corbière, M. (2018). Disability and employment – Overview and highlights. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 27(1), 40-55.
- Wilson, F., & Post, J. E. (2013). Business models for people, plane (& profits): Exploring the phenomena of social business, a market- based approach to social value creation. *Small Business Economic*, 40, 715-717.
- Yimsoo Café. (2019). *Pun pai mai ting kun*. Retrieved 15 November 2020, from <http://www.facebook.com/YimsooCafeandCuisine/>. (in Thai)